

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ XOJALIGI MAXSULOTLARI ISHLAB CHIQRARISH DINAMIKASINI STATISTIK USULLAR YORDAMIDA TAXLIL QILISH

Xamitova Mavluda Sindarovna
Iqtisodiyot kafedrasida o‘qituvchisi
Fan va texnologiyalar universiteti
Bank ishi va audit yo‘nalishi 101- gurux
talabasi Samatova Nigora Murod qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston qishloq xo‘jalik yerlarining yillar davomida o‘zgarish ko‘rsatkichlari, qishloq xo‘jaligi maxsulotlarni ishlab chiqarish davomida ekin turlari maydoni kengaygani va aksincha ma‘lum bir ekin turlarini ekish maydonlari qisqarib borayotganligi haqida, xamda qishloq xo‘jalik dinamikasini statistik usullarda taxlil qilish haqida malumotlar berib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar; Qishloq xo‘jaligi maxsulotlari, maxsulot ishlab chiqarish dinamikasi, statistikasi.

Shu maqsadda Prezidentimizning 2017- yil 31- iyuldagi “O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3165 Qarorida Davlat statistikasi tizimini tubdan takomillashtirish, amaliyotga sinovdan o‘tgan, xalqaro statistikada keng qo‘llanilayotgan, xalqaro talablar va standartlarga mos keluvchi statistik tahlilning zamonaviy usullarini, ko‘rsatkichlarni, baholash mezonlarini va hisobot shakllarini joriy etish, milliy va xorijiy foydalanuvchilarning keng doirasi uchun ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar va tarkibiy o‘zgartirishlarning amalga oshirilishi holati to‘g‘risidagi statistik axborotlarning ishonchliligi, ochiq-oydinligi va oshkoraligini ta‘minlash, shuningdek xalqaro statistik tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish vazifalari belgilab berilgan.

Qishloq xo‘jaligi - aholi uchun oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib beruvchi asosiy manbadir. Ayni vaqtda u keng istemol mahsulotlari ishlab chiqaruvchi sanoatning bir qancha tarmoqlari uchun xom-ashyo yetkazib beradi. Masalan, qishloq xo‘jaligi xom-ashyosining ulushi (qiymat jixatidan) ip-gazlama sanoatida barcha moddiy xarajatlarning 60 foizini, qandolat sanoatida salkam 70 foizni, yog‘ va sut sanoatida qariyb 80 foizni tashkil qiladi.

Qishloq xo'jaligi maxsulotlarining asosiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Qishloq xo'jaligi ekinlari ekin maydoni, ming gektar	3658,6	3678,2	3694,2	3706,7	3474,5	3396,0	3309,4	3396,1	3340,6	3353,3
Qishloq xo'jaligi mahsuloti, mlrd. so'm	66435,3	81794,3	99604,6	115599,2	148199,3	187425,6	216283,1	250250,6	303415,5	345191,7
shu jumladan:										
dehqonchilik	36237,4	43194,3	55429,2	61755,1	83303,4	98406,4	111904,8	123858,8	152130,4	177962,7
chorvachilik	30197,9	38600,0	44175,4	53844,1	64895,9	89019,2	104378,3	126391,8	151285,1	167229,0
Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishning o'sish sur'ati, o'tgan yilga nisbatan foizda	106,6	106,3	106,1	106,3	101,0	100,2	103,3	102,7	103,9	103,6
shu jumladan:										
dehqonchilik	106,1	105,9	105,5	105,7	98,2	95,8	104,8	103,2	104,3	103,8
chorvachilik	107,3	106,7	106,9	107,0	104,1	105,7	101,6	102,1	103,5	103,3

Qishloq xo'jaligi statistikasining vazifasi iqtisodiyotni rivojlantirish rejasini bajarishning borishini ko'rsatadi, shuningdek, iqtisodiyot rejalarini bajarish uchun zarur statistik ma'lumotlarni ishlab chiqarishdan iborat, ya'ni qishloq xo'jaligida mehnat unumdorligini oshirishga yordam beradigan yangi hodisalarni ochib berish; iqtisodiyotni rivojlantirish borasidagi ishlarda yuz beradigan kamchiliklarni yo'qotish.

Xo'jalikning asosiy ishlab chiqarish fondlari bilan ta'minlanish ko'rsatkichlari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

1. Xo'jalikning asosiy ishlab chiqarish fondlari bilan ta'minlanish koeffitsienti. Bu koeffitsientni aniqlash uchun asosiy ishlab chiqarish fondlarining o'rtacha yillik qiymatini (AIF) qishloq xo'jalik yerlari maydoniga (M) bo'lish kerak:

MAIFKat Ushbu koeffitsient asosan 100 gektar taqqoslama maydon hisobiga aniqlanadi. Bu koeffitsient asosiy fondlarning faol qismi bo'yicha ham aniqlanishi kerak, chunki ishlab chiqarishga ta'sir qiluvchi asosiy omil ularning faol qismidir. Bu koeffitsient ishlab chiqarishni intensivlashtirish darajasini ifodalaydi.

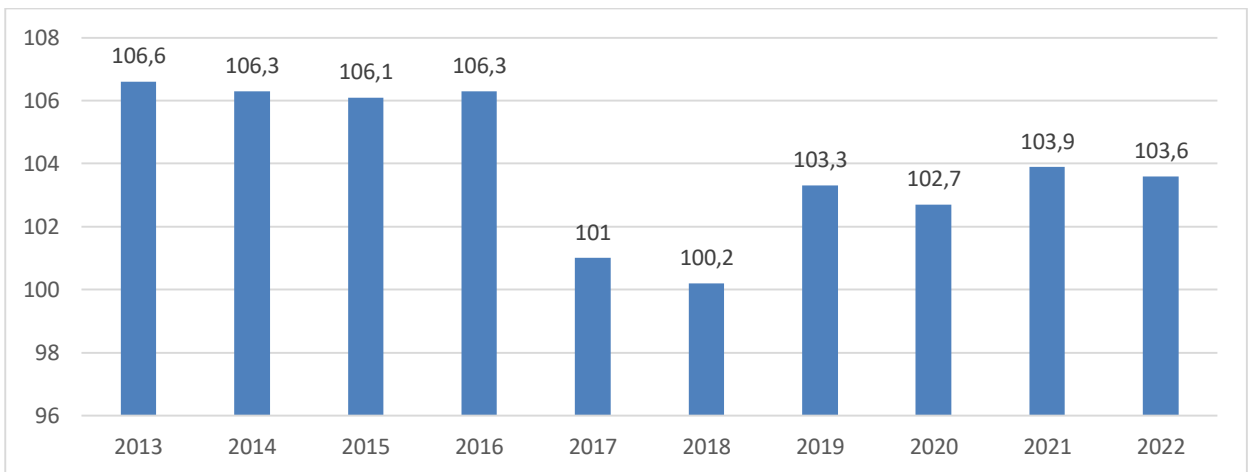
Qishloq xo'jaligini modernizatsiyalashning yo'nalishlari.

Modernizatsiya - iqtisodiyotni jumladan qishloq xo'jaligini miqdor va sifat jihatidan yangilanishini, zamonaviylanishini ta'minlovchi, intellektual salohiyatga, katta investitsiyalarga asoslangan, uzoq muddat talab etadigan serqirrali, keng ko'lamlil ulkan jarayondir.

Qishloq xo'jaligi statistikasi ko'rsatkichlari tizimi – Statistika ijtimoiy-iqtisodiy hodisalar va jarayonlarni hamda ularning o'zaro bog'liqligini statistik ko'rsatkichlar yordamida ifodalaydi.

Quyidagi rasmda qishloq xo'jaligi maxsulotlarining o'sish suratlari keltirilgan.

Mamlakatimiz qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish bo'yicha MDH davlatlari orasida etakchi o'rinni egallaydi. Lekin, qishloq xo'jaligida yetishtirilgan mahsulotlarni saqlash, qayta ishlash, qadoqlash bo'yicha faoliyat ko'rsatuvchi korxonalar yetishmayotgani qishloq mehnatkashlari bandligini oshirishga to'siq bo'lmoqda. Shu sababli ishchi kuchiga talabni oshirishda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, saqlash, xarid qilish, agroservis, agrokimyo xizmati ko'rsatishi bo'yicha ish joylarini yaratish, agrar sektordagi ishdan vaqtinchabo'shayotgan shaxslar uchun mavjud korxonalarni kengaytirish va qayta ta'mirlash hamda yangi ish joylarini ochish to'g'ridan-to'g'ri ichki va tashqi investitsiyalar hajmini ko'paytirishni rag'batlantirishning maqsadli yo'li hisoblanadi.

1-rasm. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishning o'sish sur'ati, o'tgan yilga nisbatan foizda

Qishloq xo'jaligi ekinlarining yalpi hosili va hosildorligi haqidagi ma'lumotlarning statistik tahlili ekinlarning turlari bo'yicha belgilangan rejalarning bajarilishi, hosil va hosildorlikning qator yillardagi o'sish sur'ati darajasini belgilash, hosil va hosildorlikning oshirilishiga ta'sir ko'rsatadigan omillarning Xyordam beradi. Ekinlarning hosili va hosildorligini xo'jalik kategoriyalari bo'yicha aniqlash uchun xo'jalik ekinlarining hosildorliklariga qarab (yuqori, o'rta, past) guruhlarga bo'lib o'rganiladi. Guruhlarga bo'lishda xo'jaliklarning iqtisodiy va tabiiy sharoitlari e'tiborga olinadi. Shunga qarab hosildorligi past bo'lgan xo'jaliklarni yuqori hosilli xo'jaliklar qatoriga ko'tarish choralari ko'riladi. Qishloq xo'jaligi ekinlarining hosili va hosildorligi bo'yicha reja ko'rsatkichlarining bajarilishini aniqlash uchun indeks usulidan foydalanib quyidagi formula qo'llaniladi:

$$I = \frac{\sum X_1 * M_1}{\sum X_p * M_p}$$

Bunda: XI - haqiqiy hosildorlik, Xr - hosildorlikning reja ko'rsatkichi M1 - haqiqiy maydon Mr - maydonning reja ko'rsatkichi.

Xulosa qilib aytganda, respublikamizda fermer xo'jaliklarining faoliyatida iqtisodiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish, birinchi navbatda, qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishni ko'paytirish va uning samaradorligini oshirish bilan bog'liqdir. Bugungi kunda iqtisodiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqarish darajasi o'sishini to'xtovsiz ta'minlab turish lozim. Chunki iqtisodiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqarish darajasi qanchalik yuqori bo'lishi: bu birinchidan, mamlakatimizda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish ko'lamini kengayishiga, ikkinchidan aholining turmush sharoitini yaxshilanishiga, uchinchidan mamlakatimizning eksport salohiyatini oshirishga imkon beradi. Shuni ham aytish kerakki, iqtisodiy qo'llab-quvvatlash tuzilmasidagi o'zgarishlar, amalda boshqa tarmoqlar qishloq xo'jaligi, agrosanoat va qayta ishlovchi tarmoqlar bilan uzviy bog'liqdir. Chunki respublikaning alohida mintaq va hududlarida iqtisodiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlariga bo'lgan talab bir xilda emas. Bu talabni to'laroq qondirish, birinchidan, ilg'or texnologiya va malakali kadrlarga bog'liq bo'lsa, ikkinchidan, xom ashyo va tayyor mahsulotlarning yaxshi saqlanishi uchun muayyan joylar,

qayta ishlovchi quvvatlar hamda mahsulotlarni iste'molchilarga etkazib byerishda transport vositalaridan oqilona foydalanishga qaratilgan. Umuman olganda, respublikamizda fermer xo'jaliklarini rivojlantirishning iqtisodiy qo'llab - quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish jahon bozorida O'zbekiston iqtisodiyotiga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi. Shuning uchun ham respublikada fermer xo'jaliklarini iqtisodiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqishni rivojlantirish va yangi usullarini ishlab chiqish iqtisodiy soha strategiyasi masalalariga javob topish, iqtisodiy taraqqiyotning barqaror rivojlanishiga yerishish uchun shart-sharoitlar yaratish zarur bo'ladi.